

Ruchała, Józef

Wywiad i jego zastosowanie w dydaktyce historii

Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia 23 (198), 105-113

1989

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie

Józef Ruchała

WYWIAD I JEGO ZASTOSOWANIE W DYDAKTYCE HISTORII

Ponieważ dydaktyka historii — jako dyscyplina młoda — znajduje się dopiero na wstępnym etapie przygotowywania własnej metodologii badań empirycznych, warto się najpierw zastanowić nad możliwością wykorzystania w niej najpopularniejszych sposobów badawczych stosowanych w pokrewnych jej, a bardziej zaawansowanych, dyscyplinach. Posłużmy się tutaj przykładem wywiadu. Piśmiennictwo z dydaktyki historii nie poświęciło mu jak do tej pory żadnej teoretycznej refleksji. Tymczasem w literaturze¹ z zakresu metodologii badań pedagogicznych, psychologicznych i socjologicznych zdecydowanie przeważa pogląd o jego wielkiej przydatności w badaniach empirycznych. Pozwala to przypuszczać, że może być on z pożytkiem wykorzystywany również w dydaktyce historii.

Zanim zastanowimy się nad możliwościami spożytkowania wywiadu w naszej dyscyplinie, warto poświęcić kilka słów samemu pojęciu wywiadu i jego desygnatom. W najszerszym znaczeniu tego słowa wywiad oznacza wszelkie zdobywanie informacji — innymi słowy „wywiadywanie się”. Taki sens ma na przykład wywiad wojskowy, tak też rozumiała wywiad środowiskowy H. Radlińska pisząc, że oznacza on „wszelkie sposoby poznawania sytuacji społecznej osób, grup i urzędzeń na tle ich środowisk...”². W znaczeniu węższym wywiad to inaczej zdobywanie informacji od danych osób za pomocą bezpośredniego kontaktu słownego. Na oznaczenie tej sytuacji używane też bywa niekiedy słowo „rozmowa”. Przyjmuje się przy tym czasami, że z rozmową mamy do czynienia wtedy, gdy przedmiotem naszych zainteresowań badawczych jest osoba udzielająca nam informacji, z wywiadem natomiast wówczas, gdy uzyskiwane

¹ Por. m.in. *Wywiad kwestionariuszowy. Analizy teoretyczne i badania empiryczne. Wybór tekstów*, pod red. K. Lutyńskiej i A. P. Wejlanda, Wrocław 1983; S. Gerstmann, *Rozmowa i wywiad w psychologii*, Warszawa 1976; M. Łobocki, *Metody badań pedagogicznych*, Warszawa 1984. Wymienione pozycje zawierają obszerną lit. przedmiotu.

² H. Radlińska, *Pedagogika społeczna*, Wrocław 1961, s. 373.

informacje dotyczą innych osób³. Większość autorów używa jednak terminu „rozmowa” w jego potocznym znaczeniu.

Pojęciem wywiadu obejmuje się różne sposoby zdobywania informacji, począwszy od niby to przypadkowej rozmowy, w której jedna ze stron kierując się sobie tylko znanymi celami poznawczymi stara się uzyskać cenne dla siebie dane, które rozmówca może by zataił, gdyby wiedział o ich rzeczywistym przeznaczeniu. Mówimy wtedy o wywiadzie ukrytym. Przeciwnością wywiadu ukrytego jest wywiad jawny. Rozmówca wtedy wie o celu przeprowadzanej rozmowy i przeznaczeniu udzielanych informacji.

Jeśli weźmiemy pod uwagę stopień ograniczenia rozmówców przez przygotowany wcześniej plan wywiadu, to możemy wyróżnić wywiady skategoryzowane bądź nie skategoryzowane. Wywiad skategoryzowany, nazywany też kwestionariuszowym, polega na wcześniejszym przygotowaniu i ścisłym trzymaniu się szczegółowego kwestionariusza wywiadu zawierającego zestaw pytań kierowanych pod adresem udzielającego informacji. Pytania te mogą być nawet w przeważającej mierze pytaniami zamkniętymi. Wywiad nie skategoryzowany jest bardziej zbliżony do swobodnej rozmowy, chociaż jest także kierowany. Pytania te mają jednak charakter zasadniczy, jest ich mniej, prowadzący wywiad może nimi manipulować, rezygnować z niektórych, wprowadzać nowe, zmieniać kolejność — w zależności od sytuacji i odpowiedzi rozmówcy. W pierwszym przypadku materiał uzyskiwany od różnych rozmówców na podstawie kwestionariusza służy przede wszystkim ilościowemu opracowaniu wyników, w drugim zaś idzie o analizę jakościową⁴.

Pomiędzy poszczególnymi odmianami wywiadu nie ma w praktyce ostrych granic. Istnieją stopnie pośrednie, poczynając od zupełnie swobodnej rozmowy, a kończąc na wywiadzie prowadzonym według drobiazgowego kwestionariusza zawierającego zamknięte pytania wymagające ścisłej odpowiedzi, co zbliża wywiad do ankiety. Rzeczywiście podobieństwo pomiędzy wywiadem skategoryzowanym, inaczej kwestionariuszowym, a ankietą jest bardzo bliskie. Niekiedy mamy nawet do czynienia z utożsamianiem wywiadu kwestionariuszowego z ankietą, co jest błędem. Wynika to stąd, że czasem ankietę przeprowadza się pod nadzorem badacza. Zasadnicza różnica polega jednak na tym, że w wywiadzie istnieje bezpośredni kontakt słowny z respondentem. Badacz lub ankieter sam stawia pytania i zapamiętuje, albo zapisuje, bądź nawet nagrywa odpo-

³ S. Gerstmann, op. cit., s. 8; M. Łobocki, op. cit., s. 288.

⁴ Por. Z. Tyszką, *Metody badania środowiska społecznego*, [w:] *Materiały do nauczania psychologii*, t. 1, pod red. L. Wołoszynowej, Warszawa 1965, s. 439—441; Z. Zaborowski, *Wstęp do metodologii badań pedagogicznych*, Wrocław 1973, s. 165; W. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1968, s. 154.

wiedzi na taśmie magnetofonowej. Oprócz tego występuje w roli obserwatora, może kontrolować i wpływać na przebieg badania. Przy ankiecie kontrola jest z reguły o wiele mniejsza. Bardziej aktywny jest natomiast sam respondent. Otrzymując kwestionariusz ankiety ma możliwość zapoznania się z jego całością i zdecydowania o kolejności udzielania odpowiedzi na pytania. W wywiadzie badacz lub ankieter decyduje o kolejności stawiania pytań i może obserwować reakcje przez nie wywoływane. Według opinii niektórych autorów zajmujących się metodologią badań społecznych za pomocą wywiadu można uzyskać bardziej pogłębione informacje⁵.

Kończąc te terminologiczne rozważania zauważmy jeszcze brak zgodności w metodologii nauk pedagogicznych odnośnie do pojmowania i klasyfikacji metod badawczych. Odbija się to na zaliczaniu wywiadu przez jednych autorów do metod, zaś przez innych do technik badawczych. Wprawdzie różnorodność punktów widzenia na dane problemy sprzyja postępowi w nauce, jednak w tak młodej empirycznie dyscyplinie jak dydaktyka historii ujednolicenie terminologii wydaje się rzeczą pożądaną. Stąd pozytywnie należy ocenić zarysowującą się tendencję w różnych badaniach empirycznych z dydaktyki historii do ujednolicania terminologii. Przykładem może być posługiwanie się w badaniach prowadzonych przez J. Rulkę⁶, A. Suchońskiego⁷ i E. Malińskiego⁸ ustaleniami A. Kamińskiego dotyczącymi systematyki metod badawczych w pedagogice społecznej⁹. Kierując się tymi samymi ustaleniami zaliczymy wywiad do technik badawczych, przez które rozumie Kamiński starannie opracowane dyrektywy postępowania badawczego mające interdyscyplinarną wartość. Mają one zdecydowanie węższe znaczenie od procedur i metod badawczych, których istotną cechą jest specyficzny dla nich sposób zaplanowania i realizacji procesu badawczego za pośrednictwem technik i narzędzi badawczych. W niektórych opracowaniach socjologicznych pojęcie wywiadu ulega jeszcze dalszej konkretyzacji. Wywiad, podobnie jak i ankietę, uznaje się za techniki otrzymywania informacji¹⁰. Wyraźnie odróżnia

⁵ J. Lutyński, *Wywiad kwestionariuszowy a ankietę*, [w:] *Wywiad kwestionariuszowy...*, s. 54.

⁶ J. Rulka, *Badania empiryczne w dydaktyce historii*, Materiały i Sprawozdania, z. 8, Wyd. Naukowe WSP, Kraków 1984, s. 56—62.

⁷ A. Suchoński, *Rola szkolnych programów telewizyjnych w nauczaniu i uczeniu się historii*, Wrocław 1981.

⁸ E. Maliński, *Samokształcenie w nauczaniu historii*, Jelenia Góra 1985.

⁹ A. Kamiński, *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej*, [w:] *Metodologia pedagogiki społecznej*, pod red. R. Wroczyńskiego, T. Pilcha, Wrocław 1974.

¹⁰ A. P. Wejland, *Wywiad kwestionariuszowy jako technika otrzymywania danych*. Wprowadzenie, [w:] *Wywiad kwestionariuszowy...*, s. 11—16.

się od nich kwestionariusz: traktowany jest jako narzędzie, którym obydwie te techniki mogą się posługiwać.

Traktując więc wywiad jako technikę otrzymywania danych podporządkowaną określonym metodom i procedurom badawczym, zastanówmy się, jaką rolę pełni on obecnie w dydaktyce historii i jaką może odegrać w przyszłości.

Miejsce wywiadu w dydaktyce historii rozpatrywać można na dwóch płaszczyznach. Pierwszą z nich jest praktyka procesu dydaktycznego, drugą zaś dziedzina badań naukowych o charakterze empirycznym. W praktyce nauczania historii najczęściej mamy obecnie do czynienia z wywiadem swobodnym, który przybiera nawet formę zwykłej rozmowy, ale z intencją uzyskania niezbędnych informacji o różnorodnych elementach procesu dydaktycznego i jego uwarunkowaniach. Każdy nauczyciel historii stara się przecież za pomocą stawianych przez siebie pytań uzyskać jak najbardziej rozległą wiedzę o swoich wychowankach, o ich wiedzy na temat realizowanego programu historii, rozumieniu konkretnych wydarzeń historycznych, stosunku do różnych źródeł informacji, a także o przyczynach osiąganych przez nich rezultatów uczenia się. Zwraca się z tymi pytaniami do uczniów, ich rodziców oraz innych nauczycieli. W praktyce przyjęło się na określenie takich sytuacji dydaktyczno-wychowawczych używać innych nazw, takich jak na przykład przede wszystkim rozmowa, ale i kontrola, odpytywanie itp. Trudno jednak nie zauważyć, że obfitują one w wiele momentów typowych dla przeprowadzania wywiadu. Wystarczy tu powołać się na model reakcji wewnętrznej respondenta na pytanie opracowany przez B. Tuchańską, zamieszczony w obszernej pracy zatytułowanej *Wywiad kwestionariuszowy*¹¹. Wymieńmy tu dla przykładu zagadnienie rozumienia pytania, intencji pytającego, formułowania odpowiedzi bezpiecznej dla indagowanego, zgodnej z oczekiwaniami pytającego itd.

Praktyka procesu nauczania historii wymaga odwołania się do wywiadu jako techniki zdobywania wiedzy o procesie dziejowym. Objęcie przez program nauczania dziejów najnowszych, sięgających niemal do chwili obecnej, powoduje, że nauczyciel nie powinien ograniczać się w nauczaniu historii do wykorzystywania tylko słowa drukowanego. Poważny wpływ na poznanie najnowszych wydarzeń i stosunek do nich ma przecież historia opowiadana. Stąd pewnego znaczenia nabierają w procesie dydaktycznym tzw. metody kontaktów społecznych¹², wśród których wymienić

¹¹ B. Tuchańska, *Model wewnętrznej reakcji respondenta na pytanie*, [w:] *Wywiad kwestionariuszowy...*, s. 181–208.

¹² C. Majorek, J. Ruchała, *Kontakty społeczne w wychowaniu obywatelskim*, Warszawa 1980; L. Steinbach, *Interview (Oral History)* [w:] K. Berg-

możemy właśnie wywiad. Przeprowadzany ze świadkami lub czynnymi uczestnikami ważnych wydarzeń historycznych, dokonywany przez nauczyciela w obecności klasy szkolnej, lub przez samych uczniów, dyktowany jest nie tylko względami poznawczymi, ale i wychowawczymi, prowadzi do uatrakcyjnienia procesu lekcyjnego i wzmacnia zainteresowanie przeszłością.

Posługiwanie się wywiadem w przytoczonych przeze mnie sytuacjach ma niewielkie znaczenie poznawcze. Wynika to stąd, że prowadzenie rozmowy, a przede wszystkim formułowanie pytań oraz interpretacja i ocena odpowiedzi, a także usiłowanie wnikięcia w motywy kierujące respondentem opierają się w znacznej mierze na intuicji i niekiedy niewielkim doświadczeniu nauczyciela.

Należy przypuszczać, że poznanie przez nauczycieli metodologicznych podstaw przeprowadzania wywiadów, a w szczególności należyte opanowanie umiejętności formułowania pytań dających szansę dotarcia do respondenta i uzyskania szczerych odpowiedzi, pozwoli im w codziennej praktyce szkolnej uzyskać cenne informacje o uczniach i dydaktyczno-wychowawczych rezultatach własnej pracy. Dzięki temu wywiad może stać się również źródłem wartościowej wiedzy historycznej i środkiem, który pozwoli przenieść konfrontację historii oficjalnej, książkowej, podręcznikowej z opowiadaną, potoczną, prywatną na grunt szkoły, na lekcje historii, co ma niebagatelne znaczenie dydaktyczne i wychowawcze.

Osobnym zagadnieniem jest zastosowanie wywiadu w badaniach naukowych w dydaktyce historii. Tutaj wywiad może być wykorzystywany jako podstawa do odkrywania różnorodnych zależności pomiędzy poszczególnymi elementami procesu dydaktycznego, pozwoli badać określone fakty pedagogiczne nie tylko jako indywidualne, jednostkowe przypadki, ale jako zjawiska społeczne. Problematyka wywiadu może być bardzo rozległa. Może być zastosowany do badań nad świadomością historyczną uczniów obejmującą zarówno ich wiedzę, jak i przekonania oraz postawy. W trakcie wywiadów może też uzewnętrznić się stosunek uczniów do nauczycieli, stosowanych przez nich metod i środków dydaktycznych, różnych źródeł informacji o przeszłości. Dzięki wywiadowi prawdopodobnie też uzyskamy wiedzę o sposobach pracy uczniów z książką, atlasem historycznym i innymi środkami dydaktycznymi podczas przygotowywania się w domu do lekcji historii. Podobnie trudno określić granice problematyki wywiadów w badaniach, w których respondentami mogą być nauczyciele. Wywiad może okazać się użyteczny, a niekiedy niezastąpiony w docieraniu do nauczycielskich opinii i poglądów dotyczących warunków i re-

zultatów ich pracy, stosunku do własnego zawodu, różnych źródeł informacji, programów nauczania, organizacji procesu dydaktycznego i tym podobnych kwestii. Dzięki wywiadowi można również uzyskać informacje na temat umiejętności dydaktycznych nauczycieli, funkcji spełnianych przez nich w środowisku oraz wiele innych danych o ich pracy i życiu, odczuciach i przekonaniach.

W badaniach procesu nauczania historii może się także okazać pożyteczne objęcie wywiadami rodziców, przedstawicieli nadzoru pedagogicznego, nauczycieli akademickich, studentów i wszystkich tych, którzy mają na ten proces jakikolwiek wpływ.

Mimo tych zasygnalizowanych możliwości wywiad stosowany jest w badaniach z zakresu dydaktyki historii rzadko i zdecydowanie ustępuje pod względem częstotliwości badaniom ankietowym. Dlaczego tak się dzieje?

1. Badania ankietowe są o wiele tańsze od wywiadu. Dotyczy to przede wszystkim badań prowadzonych na terenie szkół. Można je też przeprowadzić o wiele szybciej. Na terenie szkoły, a więc w jednym miejscu, zgrupowana jest duża liczba potencjalnych respondentów, którzy nawet w ramach swoich zajęć mogą wypełnić kwestionariusz ankiety. Wywiad wymaga natomiast osobistego kontaktu badacza lub ankietera z respondentem, a co za tym idzie, wielokrotnie więcej czasu ze strony pytającego. Respondent musi poświęcić natomiast przeważnie swój wolny czas.

2. Badania ankietowe są z reguły anonimowe. Pełna anonimowość wywiadu nie jest możliwa w warunkach bezpośredniego kontaktu badacza czy ankietera i respondenta. Ta odmiennność ma szczególne znaczenie w badaniach z dydaktyki historii głównie z tego powodu, że respondenci — zarówno nauczyciele, jak i uczniowie — nie zawsze chcą ujawnić własny prawdziwy stosunek do konkretnych treści nauczania naszego przedmiotu. W stosunkach między uczniami, rodzicami, nauczycielami i władzami oświatowymi występuje wiele tematów drażliwych, stąd obawa przed otwartą krytyką rodziców czy nauczycieli ze strony uczniów, czy też władz ze strony nauczycieli.

3. Jak wykazały badania socjologiczne w Polsce i za granicą¹³, warunkiem uzyskania wartościowych wyników wywiadu jest podobny status społeczny lub zawodowy ankieterów i respondentów, co w warunkach szkolnych, gdy badaniom poddawani są uczniowie, jest niemożliwe do osiągnięcia. Najprawdopodobniej najbardziej szczerze odpowiedzi od uczniów uzyskaliby studenci. Należy jednak wątpić, czy nauczyciele szkół

¹³ R. Mayntz, K. Holm, P. Hübner, *Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej*, Warszawa 1985, s. 147—155; K. Lutyńska, *Ankieterzy i badacze*, [w:] *Wywiad kwestionariuszowy*, s. 381—404.

średnich lub akademicy uznaliby studentów za równorzędnych partnerów rozmowy.

Czy w takiej sytuacji (biorąc pod uwagę wszystkie trudności związane z prowadzeniem wywiadu) jest sens postulować szersze wykorzystanie wywiadu w badaniach w dydaktyce historii? Czy rzeczywiste wartości wywiadu są w stanie zrekompensować ponoszone koszty? Doświadczenia socjologii i pedagogiki społecznej pozwalają sądzić, iż tak, pod warunkiem, że znajdzie on właściwe miejsce w procedurze konkretnych badań i zostanie trafnie podporządkowany wybranym metodom oraz właściwie powiązany z innymi technikami gromadzenia czy też opracowania wyników.

Wydaje się, że szczególną rolę może odegrać wywiad we wstępnej fazie badań. Pojawienie się sytuacji problemowej skłania dydaktyka historii do gromadzenia jak najbardziej zróżnicowanych informacji na dany temat. Oprócz penetracji literatury przedmiotu i aktualizowania własnego doświadczenia dydaktycznego, obserwacji danego zjawiska, gdy jest ona możliwa, wielce pożyteczne mogą się okazać dla niego rozmowy i wywiady na temat zarysowującego się problemu z przedstawicielami uprawianej przezeń dyscypliny, konsultacje z psychologami, pedagogami, historykami, a także — w zależności od tematu — z wybranymi uczniami czy nauczycielami. Najbardziej przydatny może być tutaj wywiad swobodny, może nawet ukryty, prowadzony przez samego badacza, posługujący się niemal wyłącznie pytaniami otwartymi. Plonem takich rozmów może być pojawienie się zupełnie nowych zagadnień związanych z danym tematem, które pozwolą na szersze spojrzenie na dany problem. Ułatwią jego sformułowanie, postawienie hipotez, a także opracowanie koncepcji badań empirycznych, wybranie metod i technik gromadzenia i opracowania danych oraz sporządzenie narzędzi badawczych — w tym przypadku na przykład kwestionariusza wywiadu, ankiety czy też testu.

Wykorzystanie wywiadu w fazie gromadzenia danych zależy od przyjętej metody. Jeśli będzie nią na przykład sondaż diagnostyczny mający na celu ustalenie społecznego zasięgu badanego zjawiska, zrezygnujemy z wywiadu jako techniki zbyt kosztownej na rzecz badań ankietowych przeprowadzonych na szerszej populacji. W tym przypadku możemy wykorzystać wywiad w celu pogłębienia badań ankietowych i rozstrzygnięcia tych wątpliwości, których one nie rozwiązały. Pomocny może być w tym względzie tym razem wywiad kwestionariuszowy przeprowadzony na celowo dobranej próbie, z wykorzystaniem specjalnie przeszkolonych ankietów. Przyniesie to znaczne zmniejszenie kosztów badań w porównaniu z masowymi badaniami przy zastosowaniu tej techniki.

Jakie są orientacyjne koszty badań z zastosowaniem wywiadu wyra-

żone w kategoriach finansowych? Zakładamy, że wywiadem obejmujemy stosunkowo niewielką liczbę respondentów wynoszącą 300 osób. Powinniśmy zatrudnić 10 ankieterów. Na każdego z nich będzie przypadać około 30 respondentów. Przeprowadzenie przez ankietera większej ilości wywiadów powoduje, że jest on skłonny przeinaczać odpowiedzi naginając je do typowych sformułowań. Przyjmuje się też, że ankieter nie powinien w zasadzie przeprowadzić dziennie więcej niż 2 wywiady. Zależy to oczywiście od tego, jak obszerny jest kwestionariusz wywiadu i jaki charakter mają pytania. Aktualna płaca za przeprowadzenie jednego wywiadu nie jest mi znana. Przyjmijmy, że wynosi około 500 zł. Zatem samo przeprowadzenie wywiadów z grupą 300 osób trwałoby minimum 2 tygodnie i kosztowałoby 150 000 zł. Dochodzą do tego jeszcze koszty obliczeń statystycznych i inne.

To orientacyjne wyliczenie określa częstotliwość wywiadu w badaniach w dziedzinie dydaktyki historii. Na pewno nie da się w całej rozciągłości stosować tej techniki w pracach przygotowywanych indywidualnie — magisterskich czy doktorskich. Z powodzeniem jednak można ją spożytkować w badaniach sterowanych centralnie — rządowych czy resortowych.

Dydaktycy historii muszą sobie zdawać sprawę, że techniczna strona przeprowadzenia wywiadu nie należy do łatwych. Kluczową sprawą jest jednak przygotowanie dobrego kwestionariusza pytań i uzyskanie szczerych odpowiedzi od respondentów. Koniecznością jest więc przekonanie ich przez prowadzących wywiad o celach realizowanych badań i braku jakichkolwiek przykrych konsekwencji dla udzielających odpowiedzi. Należy też dążyć do stałego udoskonalania kwestionariuszy pytań. Pewną pomoc mogą przynieść doświadczenia socjologów, którzy już od wielu lat prowadzą badania teoretyczne nad wywiadem¹⁴. Dostosowanie tej techniki do potrzeb dydaktyki historii nastąpi jednak dopiero wraz z upowszechnieniem jej w praktyce badań empirycznych w naszej dyscyplinie.

AN INTERVIEW AND ITS APPLICATION IN HISTORY DIDACTICS

Summary

The place of an interview in history didactics can be viewed on two planes; the first one concerns the practice of didactic process and the second one refers to empirical research work. In practice of history teaching, a free interview occurs most frequently and is carried out by the teacher in order to acquire necessary

¹⁴ Badaniom tym poświęcone są wszystkie artykuły zebrane w cyt. pracy *Wywiad kwestionariuszowy*.

information concerning conditions and results of didactic process such as, for instance, pupils' knowledge, opinions and historical interests.

Teaching objectives of modern history included in school syllabuses require the adoption of an interview as a technique of collecting information on recent historical events from those who participated in them or were their observers in order to supplement and exemplify textbook information during a lesson. The use of an interview in the above situations is of small cognitive value nowadays since the majority of teachers are not methodologically prepared to carry it out. Thus, the popularization of an interview as a technique of collecting information among teachers may increase its didactic effectiveness.

In empirical studies, an interview can be most useful in a preliminary phase and help to determine objectives and strategies of research work. It can be also used as a technique of deepening information gathered through observation, questionnaire or analysis of school records. Its considerable costs facilitate wider use of interviews in individual research work. Yet, it can well be used in centrally controlled and financed studies. It requires, however, further work so as to master an interview technique in history didactics and in particular, the ability of forming questions that would elicit true answers concerning various, often touchy problems of our past from respondents.